

Стремление к унифицированию членов ряда по способу словообразования – путем уподобления 2-го и 3-го членов доминанте – наблюдается во всех рядах, возглавляемых производным глаголом, за исключением рядов, где в качестве доминанты выступают глаголы, образованные редкими сложными способами – префиксально-постфиксальным и суффиксально-постфиксальным.

Словообразовательные характеристики глаголов тесно связаны со словоизменительными [4], а именно с продуктивностью/непродуктивностью словоизменительного класса [2]. К продуктивным словоизменительным классам относятся 1158 глаголов (78%), к непродуктивным – 324 глагола (22%). Это соотношение не меняется в зависимости от положения глаголов в синонимическом ряду. Глаголы продуктивных словоизменительных классов чаще всего являются производными I-ой (39%) и II-ой (28%) ступеней словообразования, глаголы непродуктивных классов в основном образуются на I-ой ступени (63%) или являются непроизводными (29%).

В зависимости от продуктивности/непродуктивности словоизменительных классов глаголов выделяются группы рядов, в которых однородны по данному параметру:

1) все члены ряда – 310 рядов (63%), из них 283 ряда (91%) включают глаголы продуктивных классов: *жалеть, сочувствовать, соболезновать*; 27 рядов (9%) – непродуктивных: *заречься, закаяться, зажаться*;

2) 1-й и 2-й члены ряда – 63 ряда (13%), из них в 41 ряду (65%) глаголы относятся к продуктивным классам: *бросать, кидать, метать*; в 22 рядах (35%) – к непродуктивным: *набраться (разг.), напастись (разг.), наготовиться (разг.)*;

3) 2-й и 3-й члены ряда – 60 рядов (12%), из них в 41 ряду (68%) глаголы принадлежат к продуктивным классам: *жить, здравствовать, существовать*; в 19 рядах (32%) – к непродуктивным: *выходить, смотреть, глядеть*;

4) 1-й и 3-й члены ряда – 61 ряд (12%), из них в 43 рядах (70%) глаголы относятся к продуктивным классам: *исключить, вывести, выключить (разг.)*; в 18 рядах (30%) – к непродуктивным: *нести, тащить (разг.), переть (прост.)*.

В рядах, возглавляемых глаголами-синонимами продуктивных словоизменительных классов, 2-й и 3-й члены ряда в 84% случаев уподобляются 1-ому по данному параметру. В рядах с глаголами непродуктивных классов словоизменения в качестве доминанты 2-й и 3-й члены также чаще относятся к продуктивным словоизменительным классам, но частота последних несколько ниже – 55% и 58% соответственно.

Таким образом, в структуре глагольного синонимического ряда обнаруживаются две как будто противоположные тенденции. С одной стороны, это стремление дифференцировать члены синонимического ряда в словообразовательном и словоизменительном аспектах. С другой стороны, наличие в синонимическом ряду если не всех трех, то хотя бы двух глаголов одной ступени производности, одного способа словообразования, одного словоизменительного класса свидетельствует о стремлении членов синонимического ряда к единству в плане выражения. Уподобление первого и последнего членов ряда позволяет предположить возможность рамочной организации синонимического ряда с точки зрения его словообразовательных и словоизменительных характеристик.

Исследование глагольных синонимических рядов в словообразовательном и словоизменительном аспектах показывает таким образом, что отношения семантического тождества или близости в синонимическом ряду основаны не только на близости лексических значений и на функциональном сходстве. Отношения словообразова-тельной мотивации, однотипность словоизменительных парадигм играют важную роль в обеспечении единства синонимического ряда не только в плане содержания, но и в плане выражения.

Источники и литература

1. Апресян Ю. Д. Лексическая семантика. Синонимические средства языка. – М., 1974.
2. Виноградов В. В. Русский язык. – М., 1972.
3. Зализняк А. А. Грамматический словарь русского языка: Словоизменение. – М., 2003.
4. Караваева Е. М. Словообразовательные и словоизменительные характеристики глаголов-синонимов // Тихоновские чтения. Теория языка. Словообразование. Лексикография. М. – Елец, 2006 (в печати).
5. Лайонз Дж. Лингвистическая семантика: Введение. – М., 2003.
6. Новиков Л. А. Семантика русского языка. – М., 1982.
7. Словарь синонимов русского языка: В 2 т. / ИЛИ РАН; Под ред. А. П. Евгеньевой. – М., 2003.
8. Тихонов А. Н. Словообразовательный словарь русского языка: В 2 т. – М., 2003.
9. Шмелев Д. Н. Современный русский язык. Лексика. – М., 2006.

Каширіна І. В.

ЗБЕРЕЖЕННЯ ВЗАЄМОДІЇ СТИЛІСТИЧНИХ ПРИЙОМІВ МЕТАФОРИЗАЦІЇ ТА АВТОЛОГІЇ ПРИ ПЕРЕКЛАДІ НАЗВИ РОМАНУ МАРТИНА ЕМІСА «MONEY A SUISIDE NOTE»

Дослідження глибинного змісту, синтаксичної побудови, семантики назв вже давно цікавлять лінгвістів. Останнім часом в аспекті перекладу вивчаються назви газетних та наукових текстів. При цьому приймається до уваги велике функціональне навантаження заголовків та назв:

- номінативність;
- предикативність;
- експресивність;
- апеляційність;
- конспективність;
- проспективність;
- прагматичність [1, с. 95].

Назви сучасного англомовного роману, що належать до детективного жанру, нагадують заголовки наукових або газетних статей та відзначаються номінативністю, стислістю, наявністю кліше, використанням

лексики з універсальною семантикою та багатозначних термінів [2, с. 118]. Сучасний англо-американський детективний роман визначається великою кількістю саме економічної термінології. Так, наприклад, в романах прозаїка Джона Грішема «Заповіт» [3] та «Партнер» [4] можна нарахувати близько чотирьохсот вживань економічних термінів.

В статті ми досліджуємо назву психологічного детективу сучасного англомовного прозаїка Мартіна Еміса «Money A Suiside Note» [5]. Назва побудована з використанням економічного терміну «money». Актуальність дослідження полягає в збереженні при перекладі як прямого, так і переносного значення цього економічного терміну, що використовується для створення подвійного стилістичного прийому – автології та метафоризації.

Перш за все слід згадати, що заголовки поділяються на тематичні, тобто такі, що вказують на тему художнього твору, об'єкт художнього зображення, коло фізичних явищ, з'єднаних авторським задумом, та представляють змістовно-фактологічну інформацію в стислій формі, та концептуально-тематичні, тобто такі, що вказують на ідею, проблематику та авторську оцінку подій, що відображені, інакше кажучи, несуть в собі стислу змістовно-концептуальну інформацію [1, с. 96-97].

Щоб віднести назву роману М. Еміса до певної категорії, треба пам'ятати, що назва – рамочний знак – повністю реалізується лише через макроконтекст усього художнього твору. Об'єм значення назви роману «Money A Suiside Note» зростає за рахунок контекстуальних значень економічного терміну «money», головне з яких – «a suiside note» [5, с. 235] – дозволяє віднести назву саме до концептуально-тематичної. Лексичний склад назв такого типу амбівалентний та зберігає такі значення: пряме – переносне, нейтральне – емоційне, безоціночне – оціночне [1, с. 97].

Особливий стилістичний прийом, так званий мінус-прийом або автологія [6, с.124] – це навмисна простота опису через слова, що використовуються лише в прямому значенні. Автологія характерна для сучасного американського роману і створює реалістичне, точне уявлення не лише картини світу, а й характеру головного героя [6, с. 125]. Автологія в назві роману Еміса зумовлена використанням економічного терміну «money», який перекладається термінологічно [7, с. 355].

Метафоричність назви роману стилістично релевантна в своїй грубій експресивності. Непередба-чуваність цієї метафори, коли гроші автор вустами головного героя Джона Сама називає запискою самогубця, дає ефект подвійного бачення. Метафора є, таким чином, стилістичною, тобто виступає прихованим порівнянням: на основі риси, яка є спільною для співставлених членів, назва одного предмета прирівнюється до іншого, виявляючи головну рису другого члена. Метафора побудована на асоціації за схожістю.

При перекладі метафора повністю зберігається, як в плані змісту, так і в плані форми, тобто зберігається і функціональне навантаження назви художнього твору, а це і є, згідно твердження Я. І. Рецкера, критерієм адекватності перекладу: «основа встановлення мовних засобів може бути тільки функціональною, а не формальною» [8, с. 9].

Така адекватність зумовлена вибором першого з трьох основних нормативних варіантів перекладу концептуально-тематичних назв, а саме, повним збереженням плану вираження і плану змісту.

Адекватний переклад назви твору із збереженням взаємодії стилістичних прийомів автології та метафори залежить від особливостей функціонування економічних термінів в художньому тексті, а також від того, що для сучасного детективу економічні терміни виступають в якості жанрово-стильової домінанти.

Стилістично рухливе різноманіття прози сучасних авторів має на увазі великий діапазон виразних можливостей авторського голосу. Цей діапазон розширюється, у тому числі, і за рахунок використання термінів. Тим часом, функціонально-стилістичну роль термінів не можна вважати до кінця вивченою. А. В. Суперанська підтримує позицію, що «терміни не відносяться до літературної мови, не походять із неї, а лише обмежено вводяться в літературну мову в якості одного з виразних засобів, при цьому завжди стилістично значущих» [9, с. 58]. Розвиток й удосконалення мови художньої прози при цьому визначаються прагненням авторів висловити свої думки стилістично різноманітніше, а це знаходить безпосереднє відбиття в інтенсивному використанні ними елементів термінологічних систем. З одного боку, автори тяжіють до збереження стилістичних традицій функціонального стилю художнього твору, а з іншого боку – користуються іншостильовими вкрапленнями, зокрема термінами, для створення стилістичних прийомів. Питання можна поставити в такий спосіб: як мовне явище терміни у відомій мірі шаблонізовані в науковій прозі, а в художньому стилі стають найвищою мірою актуалізованими.

Стилістична маркованість терміна виникає тоді, схоже, лише у випадку, якщо він уживається в текстах інших типів. Спостереження над уживанням терміна в художньому тексті дозволяють виявити ряд функцій терміна в такому тексті. Насамперед, експресивна. За нею йде оцінювальна. Близька до експресивної функція створення гумористичного ефекту. Крім того, термін використовується як основа для створення лексичних стилістичних прийомів, наприклад, метафори, що і бачимо в назві роману Мартіна Еміса: в результаті контекстного зіткнення, термін «money» здобуває оказіональну конотацію, підкріплену емоційно пофарбованими словами «a suiside note».

Економічні терміни для сучасного англомовного роману детективного жанру виступають як центральна частина системи жанрово утворюючих ознак, тобто є жанрово-стильовою домінантою, інваріантом (ядром) жанру, яке реалізується в стилі текстів, в нашому випадку, в тексті жанру детективного роману. Саме поняття «домінанти» в перекладознавстві вперше ввів К. І. Чуковський. Він запропонував виявити «домінанту відхилень» від тексту оригіналу. Економічний термін «money» в назві роману Мартіна Еміса має експресивний характер, що допомагає створити характерний для концептуально-тематичної назви стилістичний прийом метафори. Діапазон перекладацького вибору знаходиться при цьому в безпосередній залежності від жанрової регламентованості тексту оригіналу та його жанрово-стилістичної домінанти, тобто економічних термінів. Для того, щоб зберегти метафору при перекладі, потрібно зберегти іншостильове вкраплення, «зіткнення» стилів – вживання економічного терміну «money». Оскільки для сучасних романів детективного жанру економічні терміни виступають в якості прогностичної моделі, то вони і є обов'язковими з точки зору їх жанрового значення. Якщо

при перекладі втратити термінологічне значення «money», то текст перекладу отримає ознаки іншого жанру. Уявіть, що при перекладі мало місце повне опущення терміну. Тоді назва «Записка самогубця» наштотувала б реципієнта на припущення, що роман можна віднести до психологічного тощо.

Збереження взаємодії автології та метафори в назві роману Мартіна Еміса створюється також за рахунок дотримання синтаксичної та графічної ідентичності назви тексту оригіналу і перекладу. В тексті оригіналу назва побудована за рахунок синтаксичної компресії. Номінативні односкладові речення, що будують назву, несуть великий експресивний потенціал, бо іменники, що є їх головними членами, суміщують як образ предмета, так і ідею його існування. Саме ідея існування грошей передана метафорично. Синтаксичні конструкції пов'язані своєю лаконічністю з характером та світоглядом головного героя твору, Джона Сама, також вони відображають авторську концепцію бачення світу, де гроші – головний та єдиний критерій існування та смерті людей.

У назві бачимо й інший приклад компресії – значущу відсутність артикля перед словом «money», що лінгвістично релевантна через протиставлення маркованому члену опозиції «a suicide note». Нульовий артикль означає, що іменник «money» – художній образ [6, с. 189], що підтверджується під час розгортання сюжетної лінії.

Особливо важливе місце в ряді графічних стилістичних засобів належить пунктуації. Важливу роль при передачі авторського відношення до ідеї, проблематики та подій, що відображені, інакше кажучи, стислої змістовно-концептуальної інформації, грає крапка. Відсутність крапки прирівнює назву роману Мартіна Еміса до назви газетної статті, так ніби увесь роман – «репортаж з петлею на шії», хроніка подій, що призведуть до сумного фіналу головного героя.

Отже, збереження взаємодії стилістичних прийомів метафоризації та автології при перекладі назви роману сучасного англійського прозаїка Мартіна Еміса «Money A Suicide Note» відбувається на різних рівнях – від лексичного до графічного, при цьому суттєвим є адекватне відображення термінологічного значення економічного терміну «money». Вживання цього терміна в прямому значенні використовується автором для побудови стилістичного прийому автології, а контрастна опозиція «Money A Suicide Note» робить назву роману водночас метафоричною. Взаємодія автології та метафори відбувається в межах традиційного функціонального та стилістичного навантаження економічної термінології в художньому тексті. При перекладі назви великим залишається вплив економічної термінології як жанрово-стильової домінанти роману детективного жанру.

На синтаксичному та графічному рівні адекватність перекладу дозволяє реципієнту декодувати економічний термін «money» як самостійний художній образ, що, можливо, і вбиває головного героя роману Джона Сама руками його нечесного ділового партнера. При цьому знову ж таки присутній подвійний стилістичний прийом – компресії та відсутність вживання крапки як стилістично маркований графічний елемент назви роману. Взагалі, назва роману схожа стилістично на «китайську шкатулку», що при відкриванні приховує все нові й нові секрети.

Джерела і література

1. Контрастные исследования оригинала и перевода художественного текста: Сборник науч. тр./Общ. ред. В. А. Кухаренко. – Одеса: ОГУ, 1986. – 162 с.
2. Комиссаров В. Н. Теория перевода. – М.: Высшая школа, 1990. – 253 с.
3. Гришем Дж. Завещание. – М.: АСТ, 2001. – С. 476.
4. Гришем Дж. Партнер. – М.: АСТ, 2005. – С. 382.
5. Эмис М. Деньги. Записка самоубийцы. – М.: Махаон, 2002. – 544 с.
6. Арнольд И. В. Стилистика современного английского языка: (Стилистика декодирования): Учеб. пособие для студентов пед. ин-тов по спец. «Иностр. яз.». – М.: Просвещение, 1990. – 300 с.
7. Флорин С., Влахов С. Непереводимое в переводе. – М.: Наука, 1986. – С. 355.
8. Рещер Я. И. Теория перевода и переводческая практика. – М.: Международные отношения, 1974. – 216 с.
9. Суперанская А. В. Общая терминология. – М.: Наука, 1989. – 246 с.

Конакова Е. И.

АНГЛОЯЗЫЧНЫЙ ЮРИДИЧЕСКИЙ ТЕКСТ КАК ОБЪЕКТ ЛИНГВИСТИЧЕСКОГО ИССЛЕДОВАНИЯ

Предметом рассмотрения данной статьи является определение формально-семантических параметров юридических текстов, рассматриваемых с точки зрения текстоцентрического подхода (И.Р. Гальперин, Е. Косериу, Хэллiday).

В данной работе текст рассматривается как «произведение речетворческого процесса, обладающее завершенностью, объективированное в виде письменного документа, литературно обработанное в соответствии с типом этого документа, произведение, состоящее из названия (заголовка и ряда особых сверхфразовых единств), объединенных разными типами лексической, грамматической, логической, стилистической связи, имеющее определенную целенаправленность и прагматическую установку» [1, с. 18.]

Ряд исследователей (Тодоров Т.) выделяет три основные категории/параметры текста: вербальный, синтаксический и семантический. Вербальный параметр образуется конкретными предложениями, образующими текст; синтаксический – взаимоотношениями частей текста; а семантический отражает глобальный смысл текста и определяет части, на которые смысл распадается.

Н. Э. Энkvист сводит лингвистические параметры текста к трем основным – **тема, фокус и связь**. Тема (topic) – это основное содержание текста, фокус (focus) – для выделения маркированных элементов текста, а связь (linkage) – это средство когезии различных элементов высказывания [1, с. 19].

Исследования показывают, что целостность текста образуется его тематической структурой. При этом темой целого текста считается смысловое ядро, понимаемое как обобщенный концентрат всего содержания текста. Часто встречающееся в литературе понимание темы как обобщенного предмета или описания основывается на денотативном подходе к определению темы, когда имеет место номинация объекта или его признака.